

Зміст

Від автора	7
<i>Замість вступу.</i> Національна філософія як проблема	9
Концепт національної ідентичності	25
Національна ідентичність культури	38
Проблема національної філософії у Д. Чижевського і Ф. Ніцше	63
Проблема національно-культурної ідентичності української філософії у вітчизняних дослідженнях останніх десятиріч	81
Національна ідентичність філософії у пострадянському російському дискурсі	119
Українська філософська традиція: методологічний аспект	135
<i>Додаток – замість резюме.</i> Українська філософія – феномен чи фантом?	161

Концепт національної ідентичності

У тематизації цих міркувань використано аж два модні, дуже широко нині вживані слова – ідентичність і концепт. Минулого року «Критика» (ч. 5–6, 2011) видрукувала дошкульну репліку інтелектуала-поліглота, який заховався за криптонімом А. Г. Він – не без певних резонів – познущався над користувачами термінів *наратив*, *дискурс*, *ідентичність* за надмірну підвладність вербальній моді, відніс ці слова до «нелюдської мови», яка наганяє туману в чітку картину світу, а їхніх користувачів обізвав «адептами псевдоінтелектуального словоблуддя». Особливо дісталося на горіхи *ідентичності*, руйнівну силу цього слова автор прирівняв до дії ядерної зброї. Щоправда, до *концепту* іронік так і не добрався...

А до останнього (а не до «поняття» чи навіть «ідеї») я вдався не випадково, тобто не за велінням моди. Мною керувало переконання в тому, що в сучасному теоретичному дискурсі оперують саме концептом, а не поняттям чи ідеєю ідентичності. Звісно, мова про відрефлексований дискурс, а не просте пристосування до вербальної ситуації. А вона прикметна тим, що термін «концепт» не просто успішно конкурує з «поняттям», а це останнє поспіль витісняється з наукового обігу першим. І відбувається це – знову ж таки – не випадково.

Річ у тім, що сучасна філософська думка, яка найперше (хоча й не ексклюзивно) оперує тими

з рідною культурою, оцінюють її позитивно і вважають дві культури, до яких вони причетні, менш схожими між собою. Мацумото бачить у цьому ефект підтвердження культури, тобто культурної ідентичності [див. 14, 99] з її «звільнюючою силою» [6, 28]. За спостереженнями автора цих рядків, українські Схід і Південь сповідують імперську монокультурність, етнічно не закорінену та ще й спекулятивно прикриту гаслом полікультурності. А достотня полікультурність може полягати в належності людини до культури, котра перебуває в партнерському діалозі з іншими культурами, адаптуючи їхні здобутки до власної традиції. Наявність двох різних культурних кодів не є, звісно, перешкодою для налагодження такого діалогу. Було б тільки усвідомлення потреби в ньому!

Так чи так, багато людей не здатні здійснити суверенний культурний вибір. У тому, що йдеться про вибір, а не – попри всю вагомість етнічного чинника – якийсь неусувний ментальний імператив, переконує прихід в українську культуру поляка С. Кльоновича, німкені Ю. Шрайдер, єврея А. Кацнельсона, росіянина М. Хвильового, росіянки О. Теліги. Кожен з них, звісно, керувався своїми мотивами – соціально-політичними, інтимно-особистими, морально-гуманітарними, культурологічними тощо, здійснюючи вільний вибір. Як і Гоголь, який не захотів примкнути до тієї когорти російськомовних українських письменників, котра замкнулась його батьком.

Хоча в сучасній гуманітаристиці поширюється думка, ніби культура, потрактована як «набір упереджень» (Е. Гелнер), «визначає і обмежує (курсив мій. – І. Л.) поведінку індивідів» (це слова репрезентанта «іспанських культурних студій» І. Саволи [цит. за 18, 197]), насправді тільки через вибір, інкультурацію особистість у нації стає причетною до певної культури. Адже національна спільнота, як показує К. Ясперс, має неформальний характер (пор. з *Gemeinschaft* Ф. Тьонніса); це така органічна «тотожність різних», яка не нівелює особистість [див. 30, 14]. Тому принципово важливо, щоби культурний ресурс нації опинився в центрі духовного світу її членів згідно з їхнім особистісним вибором.